

podle autorů shrály změny podnebí, které mohly být příčinou některých násilností v tehdejší společnosti.

Kapitola „Zur Besiedlung der Ludanice-Gruppe“ podává charakteristiku osídlení povodí Nítry a Žitavy v období ludanické skupiny, kde důležitou roli hrála vazba na půdní typy. Svá zjištění pak srovnávají se situací v oblasti skupiny Balaton-Lasinja, Bisamberg-Oberpullendorf, sopotské kultury a daný stav porovnávají rovněž s osídlením Potisl stejného časového horizontu. Všimají si změn klimatických, ekonomických a sídlištních vůbec. Přínosná jsou zjištění o rozšíření nositelů ludanické skupiny do Potisl a nastínění vývoje lengyelu z hlediska struktury a velikosti sídlišť v kontextu s časově blízkými kulturami či kulturními skupinami v sousedství.

Polemické zaměření má kapitola „Zur Frage des Beginns des Äneolithikums“. Autoři polemizují s některými názory J. Licharduse o počátcích eneolitu a jeho definování. Jsou to především otázky změn ve společnosti, užití koně, masové využívání mědi, rozmach metalurgie, rozdíly v různých regionech ve stejném časovém období a v neposlední řadě i vlivy stepních kultur na vývoj eneolitu ve střední Evropě.

Závěrečná kapitola „Zusammenfassung und Abschliessende Bemerkungen zur Chronologie“ stručně shrnuje poznatky obsažené v jednotlivých kapitolách a náležitě zdůrazňuje hlavní zjištění, ke kterým autoři došli.

Monografie autorů J. Pavúka a J. Bátory se nesporně řadí mezi důležité práce, které řeší problematiku konce neolitu a počátku eneolitu prostřednictvím výzkumu sídlišť a hrobů ludanické skupiny v Jeišovcích. Jejich důležitá terénní zjištění, rozbor archeologického materiálu a četné přírodovědné analýzy umožňují ucelenější pohled na sídlištní problematiku a na tehdejší společnost vůbec. Autorům se jistě podařilo upřesnit postavení ludanické skupiny nejenom z hlediska slovenského, ale též díky dobré orientaci v dané problematice i v měřítku evropském. Na práci nutno ocenit především její komplexnost a precizní využití získaných archeologických pramenů.

Pavel Košťurík

Jan Frolík — Jiří Sigl: Chrudimsko v raném středověku — vývoj osídlení a jeho proměny. Muzeum východních Čech, Hradec Králové, 1995. 120 stran, 33 map v textu, 12 fotografických příloh.

Autoři publikace, Jan Frolík a Jiří Sigl, zpracovali a zveřejnili výsledky téměř patnáctileté práce, zaměřené na zachycení raně středověkého osídlení Chrudimska. Je potěšující, že od skončení povrchového průzkumu v roce 1989 a následném zpracování tak učinili v poměrně krátké době.

Úvodem několik rámcových dat. Zájmový prostor původně pokrýval celé území Chrudimska o rozloze 660 km²; po získání počátečních zkušeností byla tato plocha zmenšena na 191,1 km². Intenzivním systematickým průzkumem, který trval od roku 1982 do roku 1989, bylo zmapováno 36,57 % tohoto území, zejména plochy kolem vodních toků. Byly stanoveny 5 až 7 m široké průchody s mezerou 20 až 50 m. Při zjištění vyšší koncentrace nálezů byla tato síť zhuštěna, s cílem zjistit rozsah naleziště. Některé vybrané polohy byly sbírány opakovaně (i více než pětkrát).

Průzkum byl zaměřen na získání dat raně a vrcholně středověkého osídlení (6.–14. století). Tento široký časový úsek byl (s ohledem na vypovídací možnosti získaného materiálu) rozčleněn na šest částí (časné slovenský — 6. stol., starohradištní — 7.–8. stol., středohradištní — 9.–10. stol., mladohradištní — 11.–12./13. stol., vrcholný středověk 1 — 13.–poč. 14. stol., vrcholný středověk 2 — 14. stol.).

Osm let trvajícím průzkumem bylo objeveno 98 lokalit (resp. upřesněna lokalizace starších nálezů), zatímco do roku 1980 bylo v sledovaném prostoru registrováno jen 16 lokalit. Tato databáze byla postupně doplněna o další zdroje informací — archiv nálezových zpráv AÚ AV ČR a pod.

RECENZE A REFERÁTY

Analýzou bylo zjištěno sdružování sídlišť do sídlištních komplexů. Celkem bylo rozpoznáno 24 sídelních jednotek vyššího řádu (str. 12–23, obr. 4–21). Ve většině z nich se podařilo identifikovat sídlištní jednotku význačnějšího postavení, tzv. „centrální bod“. Pro mladohradištní období je typický sakrální objekt, pro vrcholně středověkou fázi je příznačné feudální sídlo.

K postupu osídlovacího procesu autoři konstatovali, že proti očekávání byl zkoumaný prostor v podstatě osídlen již ve středohradištním období. Hustota osídlení naproti tomu sílila až do první poloviny 13. století, kdy došlo ke změně sídelní struktury. Ta se potom s jistými změnami ve 14.–15. stol. udržela dodnes.

Větší pozornost si zasluhuje samotný povrchový průzkum, protože díky této metodě bylo možno v poměrně krátké době získat velké množství nových informací a dosáhnout tak výrazných úspěchů v poznání raně a vrcholně středověkého osídlení Chrudimska. Nicméně je potřebné si uvědomit (a autoři na tyto skutečnosti upozorňují) některá omezení, vyplývající z použití této metody. Především povrchový průzkum je schopen zachytit jen sídlištní nálezy (ovšem ne všechny). Co se týče pohřebišť, je proto jejich počet ve sledovaném prostoru velmi nízký; předpokládá se, že z původního počtu je známo méně než 1/10 pohřebišť (s. 62–63). V této situaci by mohla výrazně pomoci spolupráce s leteckou archeologií-prospekci, přirozeně spojená se sondáží a s ověřením raně — vrcholně středověkého stáří objeveného pohřebiště. Letecká prospekce by jistě našla (a má) uplatnění i ve vyhledávání sídlišť — zejména těch, jejichž charakter (hluboce zahloubené chaty, obilní jámy apod.) nedovoluje zachycení povrchovým průzkumem. Tato situace je příznačná pro 6.–9. století, kde je toto zkeslení patrně největší.

Jiným problémem jsou tzv. pseudolokality. Jak ukazuje příklad (Kuna, M.: Archeologický průzkum povrchovými sběry, 1994, obr. 3), mohl přesun zeminy i s nálezy v některých regionech dosáhnout značných rozměrů. Protože neexistuje centrální evidence těchto transferů, spočívá největší potíž při řešení tohoto problému ve zdoluhavé realizaci této kontrolní procedury.

Dalším problémem, objevujícím se teprve v interpretační rovině, je otázka, jaké množství keramických (resp. jiných) fragmentů představuje prokazatelnou archeologickou lokalitu. Autoři nejdříve stanovili tento počet na 20 kusů, v průběhu akce byla tato hranice (z několika důvodů) snížena na 7 zlomků (s. 7). Nezvratný důkaz o tom, zda lokalita je nebo není prokazatelná, může nakonec podat jen výzkum nebo sondáž (resp. letecká prospekce spojená se sondáží). Další pomoc skýtá opakování povrchového průzkumu. Pokud byly na lokalitě sebrány alespoň 3 fragmenty, byla tato poloha pouze registrována.

Zvýšený zájem o povrchový průzkum, jako o důležitý alternativní způsob získávání terénních informací (často posledních), nabývá v posledních 10–15 letech na intenzitě. Důkazem toho jsou nejen projekty, zkoumající osídlení od úrovně mikroregionů (např. Hříměždický potok — Smejtek, L. In: Archeologie a krajinná ekologie. 1994) až po mezoregiony (Kuna, M. — Peške, L. — Zvebil, M.: AR 1992, č. 3), reflektované i v teoretické rovině (nejnověji Kuna, M.: Archeologický průzkum povrchovými sběry. 1994; Vencel, S.: AR 1995, č. 1). Myslím, že tento trend výrazně posílila (a do budoucna jej obohacila) i tato referovaná publikace.

Rastislav Korený

